

Monk, Thelonious Sphere (10. 10. 1917 Rocky Mount, NC – 17. 2. 1982 Englewood, NJ)

V 6 letech se začal učit na klavír, je převážně samouk. Hrával v kostele na varhany, jazz objevil, když mu bylo skoro dvacet. Od roku 1940 byl pianistou ve slavném klubu Minton's Playhouse na 118. ulici v Harlemu a významně se podílel na vzniku bebopu. Vůbec nejstarší zvukové záznamy z května 1941 pocházejí právě odtud, účastnili se jich trumpetisté Joe Guy a Hot Lips Page, saxofonisté Herbie Fields, Kermit Scott a Don Byas, kytarista Charlie Christian, basista Nick Fenton, bubeník Kenny Clarke a další. V klubu dále hrávali i Dizzy Gillespie, Charlie Parker a později Miles Davis.

Monkovým prvním kapelníkem v gramofonovém studiu byl tenorsaxofonista Coleman Hawkins v říjnu 1944. O dva roky později byl členem big bandu Dizzyho Gillespieho.

Od října 1947 nahrával s vlastní skupinou (trio až sexteto) pro *Blue Note* zakladatele značky Alfreda Liona, 24. října to byly jeho první známé standardy, **Ruby My Dear**, **Well You Needn't** a **Off Minor**, 11. listopadu přibily **In Walked Bud**, **Monk's Mood** a **'Round Midnight** (už o 3 roky dříve nahrál tuto baladu Cootie Williams se svým orchestrem), v dalším roce pak **Evidence** a **Misterioso**.

6. června 1950 se zúčastnil jediného známého nahrávání všech tří zásadních bebopperů pro věhlasného impresária Normana Granze, který však z neznámých důvodů album nazval jen přezdívkami dalších dvou, *Bird and Diz* (*Verve Records*).

23. července 1951 Monk poprvé zaznamenal své *druhé nejhranější* téma (po *'Round Midnight*, absolutně nejhranější *jazzové* kompozici!), **Straight No Chaser**, založené na obávaném sólu lesního rohu ve známé symfonické básni Richarda Strausse, *Enšpíglova šibalství*.

Po přestupu do stáje *Prestige Records* Boba Weinstocka na podzim 1952 brzy přidává další podstatné kompozice, **Monk's Dream**, **Trinkle Tinkle**, **Bemsha Swing** a **Reflections**. V září 1954 je to ještě **Blue Monk** (už třetí, která je v názvu sebeoslavná) a přehlédnout nelze ani jeho účast na albech Sonnyho Rollinse a Milese Davise pro *Prestige*.

V sextetu posledně jmenovaného se v červenci 1955 Monk zúčastnil teprve 2. ročníku legendárního Newport Jazz Festivalu. Jen o 4 dny později začíná plnit novou smlouvu, tentokrát se společností *Riverside*, a to monotematickým albem *Plays Ellington*. Pracuje v triu nebo kvintetu, ale také sólově. Jasně tak popírá pomluvy, které jej popisují jako klavíristu se *zbytkovou technikou* nebo *oběma rukama levýma*. Větší část roku 1957 je členem jeho souboru John Coltrane, včetně zaznamenaného koncertu v newyorské Carnegie Hall, než se opět vrátil do kvinteta Milese Davise. Dalšími tenorsaxofonisty jeho brzy definitivní formace – kvarteta byli Johnny Griffin a pak dlouholetý partner Charlie Rouse (až do roku 1970).

Na jaře 1961 podniká Monk se svým kvartetem (Rouse, John Ore-bass, Frankie Dunlop-drums) dobře dokumentované evropské turné.

31. října 1962 se stejnými muži nahrává své první album u gramofonového giganta, *Columbia Records* a během následujících osmi let máme tak dostatek dobře distribuovaného materiálu zralého mistrovství Thelonia Monka pod jednou střešou. Hned první deska *Monk's Dream* se stala jeho vůbec nejprodávanější.

Na pirátské značce *Alto* je jeho angažmá v klubu *Birdland* (únor 1963), *Columbia* pak vydává vystoupení Monkova kvarteta a nečekaného hosta, klarinetisty Pee Wee Russella, na Newportu 1963. Kvarteto cestuje do Japonska, účastní se dalšího významného festivalu v Monterey a ještě před Milesem Davisem koncertuje ve Filharmonické hale newyorského Lincoln Centra, zde též s tentetem v aranžmá Halla Overtona.

Sumarizací dosavadní Monkovy tvorby jsou živé nahrávky z kalifornských podniků na přelomu října a listopadu 1964, losangeleského *The It Club* a sanfranciského *Jazz Workshop* (dvojalba *Columbia*), tentokrát s novou rytmikou, Larry Gales a Ben Riley. Kvartetní produkce je opět proložena sólovou deskou, i zde pozorujeme Monkovu zálibu v historických standardech jako protiváze svých skladeb. Opakují se zájezdy do Japonska, Evropy a konečně 30. října 1971 poznává nejen Monka, ale i další legendy bebopu (Dizzy Gillespie, Sonny Stitt, Kai Winding, Al McKibbon a Art Blakey) pod značkou **The Giants of Jazz** i pražská Lucerna. Černobílý záznam Československé televize i barevné z jiných stací evropského turné – viz *youtube*. Tečkou za tímto turné i celou Monkovou oficiální diskografií je bohatá žeň z londýnského studia Chappell dne 15. listopadu: jedno sólové album a dvě v triu

s McKibbonem a Blakeym na britském labelu *Black Lion*. Následují už jen čtyři zaznamenaná živá vystoupení, obtížně dostupná, to poslední z Newport Jazz Festivalu 1975, opět v Lincoln Centeru.

Charakteristika hry Thelonie Monka: soustavné používání celotónové stupnice, kterou přispěli hudbě své doby francouzští impresionisté, Claude Debussy a Maurice Ravel, zde ovšem v příkřejší podobě, s opačným účinkem. Z ní odvozené zvětšené kvintakordy jsou rovněž často používaným prvkem Monka. Způsob, jakým „sází“ své typické disonantní harmonie, jej činí dobře rozeznatelným po pár taktech.

Je známo, že pokud jej návštěvníci klubů upozorňovali, že použil nesprávný akord, odpovídal jim: *Wrong is right*. Všeobecně byl novináři popisován jako těžko komunikativní a nepřístupný. Ani s hudebníky se příliš nepouštěl do debat. Tuto pověst však naboural náš přední jazzový autor, dr. Lubomír Dorůžka, jehož zkušenost s Monkem v pražské Lucerně byla přesně opačná – byl sdílný, nebránil se rozhovoru. Věnoval nezvyklou péči své garderobě včetně pokrývek hlavy. Byl věrný své ženě, říká se, že aby s ní trávil i dobu jejího vaření, pořídil si do kuchyně druhý klavír.

Jejich syn T. S. Monk je jazzovým bubeníkem, hrál v Theloniově souboru na Newportu 1975.

VYBRANÁ DISKOGRAFIE:

GENIUS OF MODERN MUSIC, VOL. 1 (Blue Note)

GENIUS OF MODERN MUSIC, VOL. 2 (Blue Note)

THELONIOUS MONK TRIO (Prestige)

THELONIOUS MONK AND SONNY ROLLINS (Prestige)

THELONIOUS MONK PLAYS THE MUSIC OF DUKE ELLINGTON (Riverside)

MULLIGAN MEETS MONK (Riverside)

THELONIOUS MONK WITH JOHN COLTRANE (Riverside)

MONK'S DREAM (Columbia)

CRISS-CROSS (Columbia)

SOLO MONK (Columbia)

LITE AT THE IT CLUB (Columbia)

LIVE AT THE JAZZ WORKSHOP (Columbia)

THE LONDON COLLETCION – VOLUMES ONE-TWO-THREE (Black Lion)

Umístění Monkových kompozic ve statistice www.jazzstandards.com podle četnosti výskytu na tisících zvukových nosičů:

004	Round Midnight	1944	Monk, Thelonious	Hanighen, Bernie/Gonzales, Babs
163	Straight No Chaser	1951	Monk, Thelonious	Swisher, Sally
185	Blue Monk	1954	Monk, Thelonious	Lincoln, Abbey
313	Well You Needn't	1944	Monk, Thelonious	Del Ferro, Mike
321	Bemsha Swing	1952	Monk, Thelonious-Best, Denzil	
347	Rhythm-A-Ning	1958	Monk, Thelonious	Hendricks, Jon
355	Ruby My Dear	1945	Monk, Thelonious	Swisher, Sally
433	52nd Street Theme	1944	Monk, Thelonious	
475	Ask Me Now	1951	Monk, Thelonious	Hendricks, Jon
484	Misterioso	1959	Monk, Thelonious	
494	Pannonica	1958	Monk, Thelonious	Hendricks, Jon
495	In Walked Bud	1948	Monk, Thelonious	Hendricks, Jon
497	Evidence (= (We Named It) Justice)	1962	Monk, Thelonious	
542	Monk's Mood	1946	Monk, Thelonious	
647	Trinkle Tinkle	1952	Monk, Thelonious	
706	Reflections	1952	Monk, Thelonious	Hendricks, Jon
798	Monk's Dream	1962	Monk, Thelonious	Hendricks, Jon
876	Off Minor	1947	Monk, Thelonious	
	<i>a mimo první tisíc standardů</i>			
	I Mean You	1949	Monk, Thelonious	Hendricks, Jon
	Ugly Beauty	1967	Monk, Thelonious	Del Ferro, Mike

